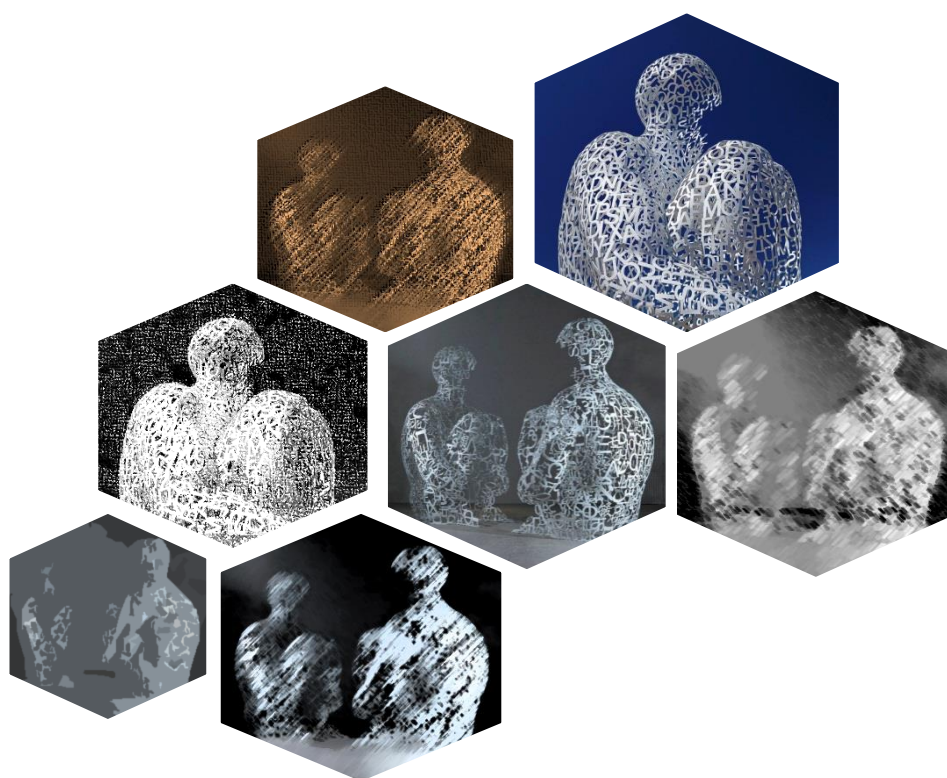

ZADŁUŻENIE WIELKOPOLAN W ŚWIETLE DANYCH STATYSTYCZNYCH

Poznań, 2016

Dłużnik – każda osoba posiadająca zobowiązanie finansowe wobec wierzyciela (np. banku, podmiotu gospodarczego, instytucji), nawet osoba spłacająca zobowiązania w terminie.

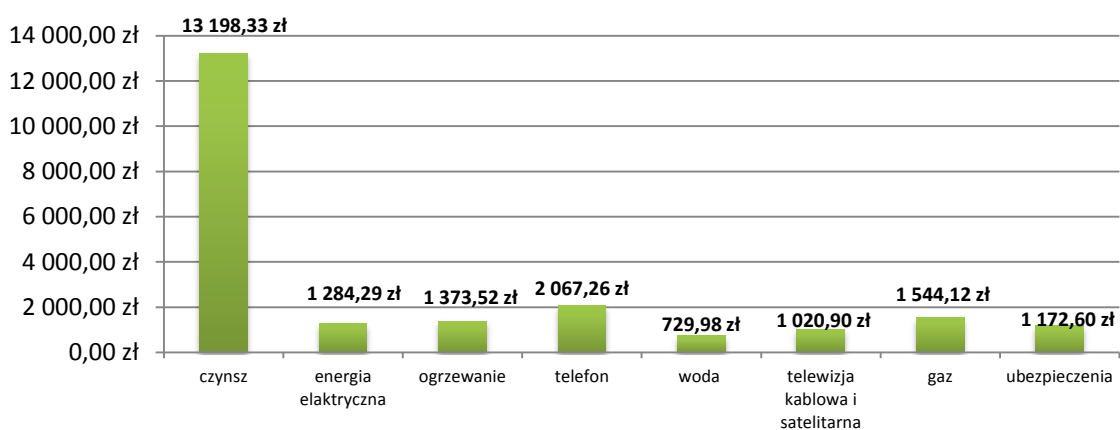
Osoba nieregulująca terminowo płatności – osoba posiadająca zaległe zobowiązanie finansowe

Zgodnie z informacjami pochodzącymi z Ogólnopolskiego raportu o zaległym zadłużeniu i klientach podwyższonego ryzyka (grudzień 2015) w województwie wielkopolskim **problemy z terminowym płaceniem należności miały 182 803 osoby**. W porównaniu z 2014 rokiem liczba takich osób spadła o ponad 10 tysięcy osób (193 854 osób w 2014 r.). Wzrosła natomiast **łączna kwota nieterminowych zobowiązań mieszkańców województwa** i na koniec 2015 roku **wyniosła ponad 3,65 miliarda złotych** (3,42 miliarda w 2014 r.). W związku z powyższym **uśredniona zaległość finansowa przypadająca na jednego niespłacającego zobowiązań finansowych mieszkańca Wielkopolski osiągnęła wartość 19 980 zł¹**.

Ww. należności wynikają z niezapłaconego czynszu, rachunków za gaz, energię elektryczną, usług telekomunikacyjnych oraz zobowiązań kredytowych, pożyczkowych i alimentacyjnych. Jeśli by przedstawić **portret najczęściej niepłacącego w terminie swoich zobowiązań Wielkopolanina**, to byłby to **mężczyzna pomiędzy 30 a 39 rokiem życia** (ponad ¼ spośród wszystkich Wielkopolan z zaległościami finansowanymi)².

Według badania przeprowadzonego przez instytut badawczy TNS na zlecenie Krajowego Rejestru Długów Biura Informacji Gospodarczej (KRD) polskie gospodarstwo domowe statystycznie płaci co miesiąc 8 różnych rachunków na łączną kwotę 920 złotych. **W przypadku województwa wielkopolskiego comiesięczne opłaty średnio osiągają poziom około 899 złotych**. Liczba opłat oraz ich kwota uzależniona jest od takich czynników jak: poziom zarobków i wykształcenia, wiek, miejsce zamieszkania i dostęp do mediów. Warto podkreślić, że na wysokość opłat wpływa również wielkość gospodarstwa domowego (jednoosobowe gospodarstwa domowe ponoszą wyższe koszty niż wieloosobowe w przeliczeniu na 1 osobę) oraz osobiste preferencje, które mogą być czynnikiem istotnie warunkującym liczbę opłat oraz ich wysokość (np. opłaty za telefon, Internet lub też kredyty konsumpcyjne)³.

Wykres 1. Średnie zadłużenie notowane w KRD

Źródło: Krajowy Rejestr Długów, *Portfel statystycznego Polaka – skąd się biorą długi?*, kwiecień 2015.

¹ BIG Info Monitor, *InfoDług Ogólnopolski raport o zaległym zadłużeniu i klientach podwyższonego ryzyka*, grudzień 2015.

² BIG Info Monitor, *InfoDług Ogólnopolski raport o zaległym zadłużeniu i klientach podwyższonego ryzyka. Polskie regiony*, styczeń 2015.

³ Krajowy Rejestr Długów, *Portfel statystycznego Polaka – skąd się biorą długi?*, kwiecień 2015.

Jak wynika z danych pochodzących z rejestru KRD, najwyższe średnie zadłużenie polskich gospodarstw domowych wynika z zaległości w opłatach za czynsz (13 198,33 zł), drugie w kolejności są zaległości w opłatach za telefon (średnie zadłużenie 2 067,26 zł), a na trzecim miejscu plasują się zaległości w opłacie za gaz (1 544,12 zł).

Informacje o zaległych zobowiązaniach związanych z opłatami za mieszkanie zbierane są również przez Główny Urząd Statystyczny.

Tabela 1. Udział mieszkań, których lokatorzy zalegają z opłatami za mieszkanie według form własności w Polsce i województwie wielkopolskim (do ogółu zasobów)

Województwa	Gmin	Spółdzielni mieszkaniowych	Skarbu Państwa	Zakładów pracy	Osób fizycznych we wspólnotach mieszkaniowych	Towarzystw budownictwa społecznego
POLSKA	40,5%	41,4%	29,2%	31,2%	17,5%	24,3%
Wielkopolskie	40,9%	27,3%	34,6%	21,1%	17,9%	16,7%

Źródło: GUS, *Gospodarka mieszkaniowa w 2013 roku, Informacja i opracowanie statystyczne*, Warszawa, październik 2014, str. 31.

Według danych na dzień 31 grudnia 2013 roku w województwie wielkopolskim największy udział mieszkań, których lokatorzy zalegali z opłatami za mieszkanie stanowił zasób gmin. **Aż 40,9% mieszkań znajdujących się w zasobach wielkopolskich gmin było zadłużonych z powodu nieopłaconego czynszu przez lokatorów.** Wysoki odsetek mieszkań zadłużonych odnotować można było również w zasobach Skarbu Państwa, spółdzielni mieszkaniowych i zakładów pracy. Mieszkania z nieopłaconym czynszem zarządzane przez osoby fizyczne we wspólnotach mieszkaniowych i towarzystwa budownictwa społecznego stanowiły odpowiednio 17,9% oraz 16,7%⁴. **Na koniec grudnia 2013 roku w Wielkopolsce odnotowano 32 484 mieszkania (należące do wszystkich ww. podmiotów), których zaległości w opłacie za czynsz przekraczały ponad 3 miesiące, a kwota zadłużenia opiewała na 78 359 500 złotych⁵.**

Najczęściej wymienianymi przez respondentów powodami opóźnień w płatnościach są w kolejności: niewystarczające dochody, zapomnienie o danym obowiązku, brak pracy, choroba lub wypadek losowy, przejściowe problemy finansowe⁶. Jak można zauważyć, wśród pięciu najczęściej wymienianych powodów opóźnień w opłaceniu rachunków, aż trzy dotyczą sytuacji finansowej i zawodowej.

W celu rozwiązania swojej trudnej sytuacji finansowo-zawodowej część Polaków prawdopodobnie podejmuje pracę w „szarej strefie”. Według szacunkowych danych Głównego Urzędu Statystycznego, w Polsce, w okresie od **stycznia do września 2014 roku pracę nierejestrowaną⁷ wykonywało około 711 tysięcy osób**. Liczba ta stanowiła 4,5 % ogółu osób pracujących w Polsce w tamtym okresie⁸.

⁴ GUS, *Gospodarka mieszkaniowa w 2013 roku, Informacja i opracowanie statystyczne*, Warszawa, październik 2014, str. 30-31.

⁵ GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na 31.12.2015r.

⁶ Krajowy Rejestr Długów, *Portfel statystycznego Polaka – skąd się biorą długi?*, kwiecień 2015.

⁷ Przez pracę nierejestrowaną należy rozumieć:

– pracę najemną wykonywaną bez nawiązania stosunku pracy czyli bez umowy o pracę, bez umowy zlecenia, umowy o dzieło lub jakiegokolwiek innej pisemnej umowy pomiędzy pracodawcą i pracownikiem bez względu na sektor własności (również u osób fizycznych i w indywidualnych gospodarstwach rolnych); praca nie może być również wykonywana na podstawie powołania, mianowania lub wyboru; z tytułu wykonywania pracy nierejestrowanej pracownik nie uzyskuje ubezpieczenia społecznego, a więc uprawnień do korzystania ze świadczeń społecznych; okres wykonywania tej pracy nie jest także zaliczany jako składkowy z punktu widzenia ZUS, a pracodawca nie odprowadza na konto ZUS i Funduszu Pracy odpowiednich sum z tytułu wypłacanego wynagrodzenia; od dochodów z pracy nierejestrowanej nie są płacone podatki dochodowe,

świadczące odpłatnie usługi z pominięciem rejestracji traktuje się jako grupę osób zaangażowanych w nieformalną działalność gospodarczą. Należą najczęściej do nich osoby bezrobotne z niewielkimi szansami na znalezienie pracy lub utrzymania jej, pracownicy zatrudnieni i jednocześnie dorabiający, emeryci i renciści, studenci i uczniowie oraz imigranci zarobkowi, najczęściej zza wschodniej granicy¹¹. Mimo rosnącej świadomości o braku posiadania uprawnień pracowniczych oraz świadczeń emerytalnych (w przyszłości) w przypadku podejmowania pracy nierejestrowanej, dla wielu, szczególnie zadłużonych osób, praca „na czarno” wydaje się być koniecznością.

Szczególną formę zadłużenia stanowi **zadłużenie dłużników alimentacyjnych**, będące problemem publicznym ze względu na wysokie kwoty przeznaczane z budżetu państwa na wypłatę świadczeń z funduszu alimentacyjnego osobom do tego uprawnionym.

Mimo okresowego wzrostu liczby zawieranych związków małżeńskich (w latach 1997-2000 oraz 2005-2008) od kilkunastu lat systematycznie **rośnie udział urodzeń pozamałżeńskich**. Na początku lat 90. ub. wieku ze związków pozamałżeńskich pochodziło ok. 6-7% urodzonych dzieci, w 2000 r. – ok. 12% dzieci, zaś w roku 2013 – ponad 23%. **Wzrasta również współczynnik rozwodów** (od kilkunastu lat notuje się ok. 65 tys. rozwodów rocznie) – na każde 10 tys. istniejących małżeństw 73 zostały rozwiązane orzeczeniem sądu, podczas gdy na początku lat 90-tych było ich niespełna 50¹². Te tendencje dostrzegalne są również w Wielkopolsce. Według danych BDL GUS wielkopolskie rodziny w 76,7% stanowiły małżeństwa, w 18% były to samotne matki z dziećmi, natomiast w 2,6% samotni ojcowie z dziećmi¹³. W świetle powyższych danych **potencjalnie co piąta wielkopolska rodzina mogłaby ubiegać się o pomoc z tytułu samotnego rodzicielstwa**.

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego przysługuje osobie uprawnionej w przypadku bezskuteczności egzekucji zasądzonych przez komornika alimentów. Bezskuteczność egzekucji ma miejsce wówczas, gdy w okresie dwóch ostatnich miesięcy nie wyegzekwowano pełnej kwoty należności z tytułu zaległych i bieżących zobowiązań alimentacyjnych. Za bezskuteczność egzekucji uznaje się również niemożność wszczęcia lub prowadzenia egzekucji alimentów przeciwko dłużnikowi przebywającemu poza granicami Polski, w szczególności z powodu braku podstawy prawnej do podjęcia czynności zmierzających do wykonania tytułu wykonawczego w miejscu zamieszkania dłużnika albo w sytuacji braku możliwości wskazania przez osobę uprawnioną miejsca zamieszkania dłużnika. W 2014 r. gminy prowadziły postępowanie wobec 235,3 tys. dłużników alimentacyjnych (w tym wobec 18 116 w Wielkopolsce), co w porównaniu z 2013 r. (243,2 tys. dłużników) oznacza spadek o 3,2% liczby dłużników alimentacyjnych objętych postępowaniem gmin¹⁴. Dane te, choć robią wrażenie swoją wysokością, nie dotyczą wszystkich dłużników alimentacyjnych, ale tylko tych, za których świadczenia płaci państwo z funduszu alimentacyjnego. Dlatego trudno stwierdzić, jaka jest rzeczywista liczba Polaków unikających łożenia na utrzymanie dzieci, włączając również te z rodzin o lepszym statusie materialnym.

Dłużnik alimentacyjny jest zobowiązany do zwrotu organowi właściwemu wierzyciela należności w wysokości świadczeń wypłaconych z funduszu alimentacyjnego osobie uprawnionej, łącznie

¹¹ Instytut badań nad gospodarką rynkową, Szara strefa w polskiej gospodarce w 2015 roku, Warszawa 2015 str. 11.

¹² *Małżeństwa i dzietność w Polsce*, GUS 2015, str.3-7

¹³ *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie wielkopolskim. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014

¹⁴ Informacje MRPIPS: <https://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/fundusz-alimentacyjny/dzialania-podejmowane-wobec-dluznikow-alimentacyjnych/> (dostęp na 28.01.2016 r.)

z odsetkami ustawowymi za opóźnienie. Odsetki są naliczane od pierwszego dnia następującego po dniu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego, do dnia spłaty. Samorządy wskazują, że podstawowym problemem w egzekwowaniu alimentów jest ukrywanie dochodów i majątku przez zobowiązanych do płacenia.¹⁵ Na podstawie art. 8a ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, **organ właściwy wierzyciela przekazuje do biura informacji gospodarczej informację gospodarczą o zobowiązaniu lub zobowiązaniach dłużnika** alimentacyjnego wynikających z tytułów, o których mowa w art. 28 ust. 1 pkt 1 i 2 *Ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* (DZ. U. z 2009 r. Nr 1, poz. 7, z późn. zm.) w razie powstania zaległości za okres dłuższy niż 6 miesięcy. Według danych z bazy Krajowego Rejestru Długów Biura Informacji Gospodarczej zadłużenie dłużników alimentacyjnych stale wzrasta od kilku lat i obecnie wartość 190 tys. zobowiązań alimentacyjnych wynosi ok. 5 miliardów złotych (co stanowi 12,3% wszystkich zobowiązań).¹⁶ Z tych samych wynika, że na każde 1000 Polaków, 7 to dłużnicy alimentacyjni. Rodzica, który nie łoży na dziecko, najczęściej można spotkać jednak w województwie warmińsko-mazurskim (11 na 1000 ma zaległe płatności z tego tytułu) oraz na Dolnym Śląsku – tam nie płaci 10 na 1000 osób. Na tym tle sytuacja w województwie wielkopolskim nie wygląda najgorzej – na każdy 1000 mieszkańców przypada 6 dłużników alimentacyjnych.

Mapa 2. Liczba dłużników alimentacyjnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Źródło: Krajowy Rejestr Długów, <http://krd.pl/Centrum-prasowe/Informacje-prasowe/2016/Ponad-cwierz-miliona-Polakow-nie-placi-alimentow>

15 <http://ksiegowosc.infor.pl/obrot-gospodarczy/windykacja/721166,2,Dluznicy-alimentacyjni-w-Krajowym-Rejestrze-Dlugow.html>

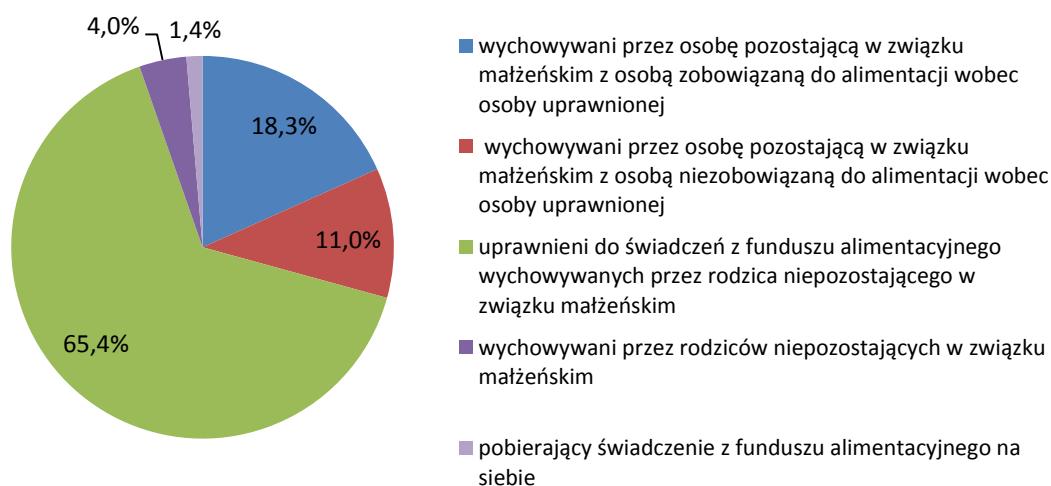
16 <http://ksiegowosc.infor.pl/obrot-gospodarczy/windykacja/721166,2,Dluznicy-alimentacyjni-w-Krajowym-Rejestrze-Dlugow.html>

W roku 2014, w porównaniu z rokiem ubiegłym, zmniejszyła się liczba spraw o alimenty, które wpłynęły do sądów rejonowych – w Wielkopolsce były to 6383 sprawy (spadek o 15%). Ogółem rozpatrzonych zostało 4101 spraw, z czego połowa zakończyła się ugodą stron¹⁷.

Świadczenie alimentacyjne przysługuje do ukończenia 18 roku życia lub do ukończenia 25 roku życia, jeżeli dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej. W przypadku posiadania przez osobę uprawnioną orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności, świadczenie z funduszu alimentacyjnego przysługuje bez względu na jej wiek. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednakże **nie wyższej niż 500 zł miesięcznie**. Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego – jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty **725 zł¹⁸**.

W 2014 r. świadczenia z funduszu alimentacyjnego pobierało przeciętnie miesięcznie 324,4 tys. osób, tj. o 1,3% mniej niż w 2013 r. (328,8 tys. osób). W Wielkopolsce z tego świadczenia skorzystało **16 997 rodzin**. Wśród pobierających świadczenia z funduszu alimentacyjnego w 2014 r. przeważały osoby wychowywane w rodzinach niepełnych, tj. wychowywane przez rodzica niepozostającego w związku małżeńskim (65,4%). Drugą co do wielkości grupę świadczeniobiorców świadczeń z funduszu alimentacyjnego stanowiły osoby wychowywane przez rodzica pozostającego w związku małżeńskim z dłużnikiem alimentacyjnym (18,3% ogółu świadczeniobiorców), a trzecią – osoby wychowywane przez rodzica, który ponownie zawarł związek małżeński (11,0%).

Wykres 3. Osoby otrzymujące świadczenia z funduszu alimentacyjnego wg ich statusu w rodzinie

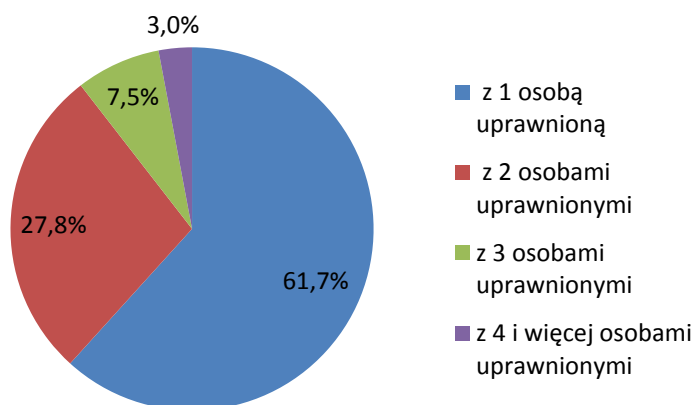
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2014 rok*.

Najczęściej świadczenie z funduszu alimentacyjnego przyznawane jest na rodziny z 1 dzieckiem, w drugiej kolejności na rodziny z 2 dziećmi, najrzadziej na rodziny z trójkiem bądź więcej dzieci.

¹⁷ *Tablice statystyczne z ewidencji spraw i orzecznictwa w sądach powszechnych oraz więziennictwie w 2014* Ministerstwo Sprawiedliwości 2015, str.115-116

¹⁸ Informacje pochodzą ze strony MRPiPS: <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/fundusz-alimentacyjny/swiadczenia-z-funduszu-alimentacyjnego/informacje-ogolne/> (dostęp na 28.01.2016 r.)

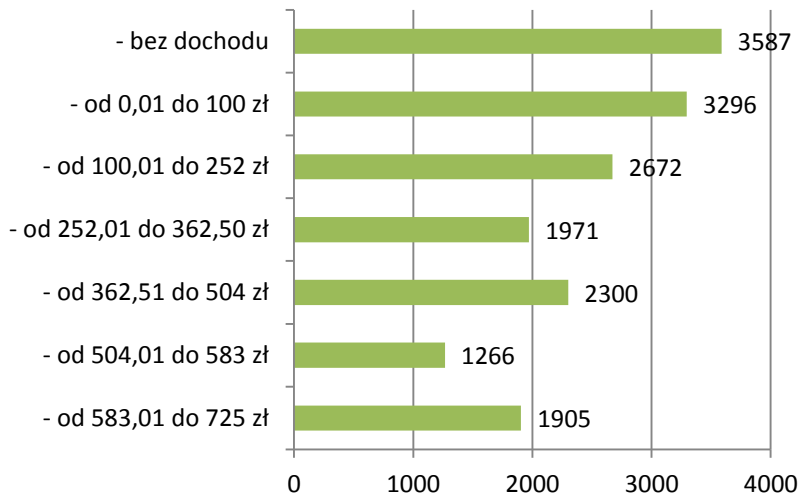
Wykres 4. Struktura rodzin wg liczby dzieci uprawnionych do świadczenia z funduszu alimentacyjnego w Wielkopolsce.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2014 rok.*

Większość rodzin osób pobierających świadczenia z funduszu alimentacyjnego to rodziny bez dochodu, o bardzo niskim lub niskim dochodzie w przeliczeniu na osobę w rodzinie.

Wykres 5. Liczba wielkopolskich rodzin pobierających świadczenie z funduszu alimentacyjnego, z tego o dochodzie rodziny w przeliczeniu na osobę:

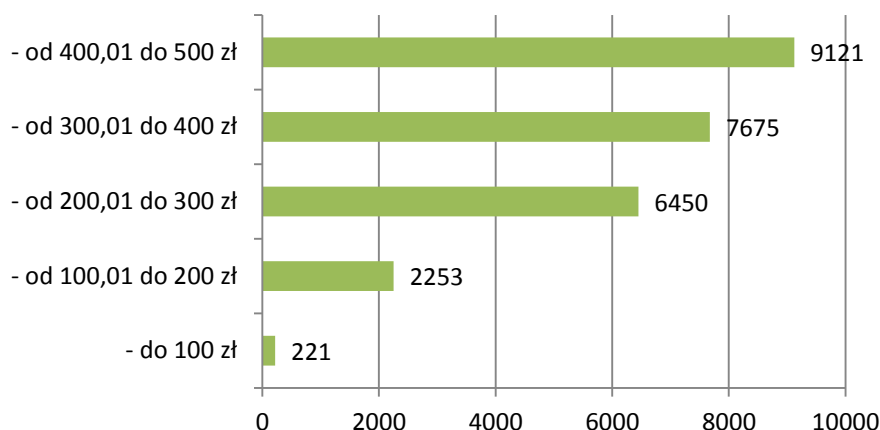
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2014 rok.*

W 2014 r. **przeciętna miesięczna wysokość świadczenia z funduszu alimentacyjnego wynosiła 373,84 zł** i była o 11,64 zł, tj. o 3,2% wyższa niż w 2013 r. W strukturze beneficjentów świadczeń z funduszu alimentacyjnego zmniejszył się udział odbiorców niższych kwot świadczeń (do 300 zł), a wzrósł udział odbiorców średnich (300,01-400 zł) i najwyższych (400,01-500 zł) kwot świadczeń z funduszu alimentacyjnego. Jest to efektem zasądzenia przez sądy z biegiem lat coraz wyższych kwot

alimentów, w tym w związku ze składaniem wniosków o podwyższenie kwot wcześniej zasądzonych alimentów¹⁹.

Wykres 6. Liczba osób uprawnionych (w województwie wielkopolskim) otrzymujących świadczenia z funduszu alimentacyjnego, z tego w wysokości:

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2014 rok*.

W 2014 r. wydatki na świadczenia z funduszu alimentacyjnego wyniosły 1,5 mld zł i były o ok. 1,4% wyższe niż analogiczne wydatki w 2013 r. (1,48 mld zł). Na wzrost wydatków miał wpływ przede wszystkim wzrost przeciętnej miesięcznej wysokości świadczenia z funduszu alimentacyjnego (o 3,2%).

W 2014 r. w województwie wielkopolskim wypłacono świadczenia z funduszu alimentacyjnego na łączną kwotę 121 357 689 zł, z czego wysokość kwot zwróconych przez dłużników alimentacyjnych wyniosła 19 568 602,48 zł (16,12% łącznej kwoty). Większa część zwróconej kwoty trafiła do budżetu państwa (61,25%), reszta po połowie zasiliła kasy gmin wierzycieli oraz dłużników²⁰.

¹⁹ Informacja o realizacji ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów w 2014 r., MRPiPS 2015, str.12

²⁰ Obliczenia na podstawie *Sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów za 2014 rok*.

Rekomendacje dla polityki społecznej dotyczące niwelowania problemu zadłużenia:

1. Prowadzenie działań edukacyjnych:
  - a) dla dzieci i młodzieży zmierzających do zwiększenia wiedzy na temat dostępnych instrumentów finansowych oraz podniesienia umiejętności racjonalnego zarządzania własnym budżetem,
  - b) dla osób zadłużonych w postaci treningów planowania budżetu, wspierających wychodzenie z zadłużenia,
  - c) dla określonych grup szczególnie narażonych na zadłużanie się w instytucjach parafinansowych, np. osoby już zadłużone, starsze, bezrobotne, ubogie w zakresie wystąpienia ewentualnych konsekwencji takiego działania.
2. Świadczenie wsparcia psychologicznego oraz poradnictwa dla osób podejmujących próbę wyjścia z zadłużenia (w tym w ramach programów kompleksowej pomocy osobom zadłużonym).
3. Prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych dla ogółu społeczeństwa, np. w postaci kampanii społecznych na temat konsekwencji zadłużenia oraz mających na celu zmianę postrzegania problemu niealimentacji.
4. Wprowadzanie mechanizmów zachęcających osoby zadłużone do podejmowania legalnego zatrudnienia, (np. zmniejszanie progów wysokości spłacanych rat).
5. Promowanie mediacji jako narzędzia umożliwiającego komunikację między wierzycielami i dłużnikami.